

PERSONLIGHEDSFORSTYRRELSER I

Af psykolog og ph.d.-studerende **Sebastian Simonsen**, Psykiatrien Roskilde

Mennesker med personlighedsforstyrrelser er portrætteret i mange forskellige film igennem tiden. Men nogle typer personlighedsforstyrrelser er mere interessante at skildre end andre.

(Film)kunst kan noget, som videnskab ikke kan, når det drejer sig om at skildre personligheden på en måde, der vækker følelsesmæssig genkendelse hos tilskueren. Hvor videnskaben søger at reducere personligheden til dens mindste bestanddele i form af karaktertræk som fx impulsivitet eller mistillid, viser gode personskildringer på film, hvordan de mange træk virker sammen som en helhed påvirket af både omgivelser og tilfældigheder.

Ser man på personlighedsforstyrrelser i filmens verden, finder man hurtigt ud af, at ikke alle personlighedstyper tilsyneladende er lige interessante at opbygge en fortælling omkring. Det er klart nemmest at finde film, der handler om hovedpersoner med borderline og antisociale personlighedsforstyrrelser, mens det er vanskeligere at finde film, der handler om fx skizoide og dependente personer. På denne måde afspejler filmens verden både forskningen og hverdagen på mange psykiatriske behandlingssteder. De personlighedsforstyrrelser, der er i stand til at sætte følelsesregistret i svingninger hos både biografgængere og behandlere, kaldes netop for de dramatiske: antisociale, borderline, histriioniske og narcissistiske personlighedsstrukturer.

En af de mest tankevækkende film om antisocial personlighedsforstyrrelse er fortsat Stanley Kubricks *A Clockwork Orange*, hvor filmens afstumpede hovedperson, Alex, udsættes for en form for aversionsterapi, der resulterer i, at han for en tid er kureret for sin hang til sex, vold og Beethovens 9. symfoni. Filmen rummer mange væsentlige pointer, blandt andet illustrerer den, hvordan

Foto: "Frances" / Universal

den antisociale person ofte vil fremkalde forskellige typer af negative følelser hos familie, kammerater og behandlere, der i sidste ende virker selvforstærkende på den dyssoziale karakter.

En lang række mindeværdige filmkarakterer kunne tjene det formål at vise, at prædikatet borderline bestemt ikke er nogen enty-

Foto: "To Die For" / Columbia Pictures Industries / Kerry Hayes

FILMENS VERDEN

Foto: "As Good As It Gets"/TriStar Pictures Inc./ Ralph Nelson

dig diagnose, men at impulsivitet, identitetsproblemer og vrede kan have vidt forskellig intensitet og funktion i personlighedens dynamik. I filmen om Frances Farmer, skuespillerinden fra 1930'ernes Hollywood, bliver det fx lysende klart, hvordan hovedpersonens vrede og stridbarhed ikke handler om stjerne-nykker, men derimod om hendes umulige kamp for at tilkæmpe sig en egen identitet uden samtidig at tabe sin moders kærlighed. I den mere humoristiske afdeling giver Nicole Kidman i rollen som håbefuld tv-reporter i *To Die For* en både morsom og ramrende beskrivelse af en narcissistisk karakter. Instruktøren Gus Van Sant bruger her narcissismens spejlingstema som afsæt til en bidende samtidskritik – som hovedpersonen Suzanne Maretto siger igen og igen: "Man er ingen, hvis man ikke er på tv."

De såkaldt sære og ængstelige personlighedsforstyrrelser er svære at finde portrætteret i filmens verden. I den sære kategori kan nævnes *The Caine Mutiny*, hvor Humphrey Bogart spiller den paranoide kaptajn Queeg, som rent faktisk bliver sat fra bestillingen af sine officerer. Travis Bickle i Martin Scorseses *Taxi Driver* er et interessant og foruroligende eksempel på en relativt udadreagerende variant af skizotypisk sindslidelse. Noget mindre

dramatisk er den stille *The Accidental Tourist*, hvor man følger den skizoide Macon Leary, forfatter af rejsehåndbøger til modvilligt rejsende forretningsfolk. I bedste H.C. Andersen-stil er rejsen i filmen brugt som metafor på livet, og hovedpersonens forskrifter på at rejse uden at opleve er et fint billede på det tragiske og ensomme i den skizoide forstyrrelse. En række af de samme temaer går igen i den morsomme og hjertevarme *As Good As It Gets*, men her er vi ovre i de ængstelige forstyrrelser. Jack Nicholson har rollen som Melvin Udall, der ud over OCD lider under en fængslende grad af rigiditet, kontrolleringstendens og ordenstyrani. Blandt de ængstelige karakterer er Woody Allen nærmest blevet synonym med en intellektuel neurotisk newyorker-type med ekstremt mindreværd og tilbøjelighed til hypokondri. Et af de mere interessante eksempler er mockumentaren *Zelig*, hvor Allens karakter udvikler det ultimative forsvar mod angsten for at blive kritiseret – ligesom en kamæleon forvandler han sig i forhold til sine omgivelser. Om end karakteren på overfladen ligner borderline patologi, er der på et dybere plan tale om ekstrem undgåelse. Det ser man, når Zelig kommer under hypnose og fortæller sin psykiater, hvad han i virkeligheden mener om hende.

Foto: "Taxi Driver"/Columbia Pictures

Det er for mig at se oplagt, at film(kunsten) kan bruges til uddannelse og formidling af viden om personlighedsforstyrrelse. Jeg er fx ret sikker på, at de læsere, der på forhånd ikke har et stort kendskab til personlighedsforstyrrelser, men som har set nogle af de beskrevne film, undervejs i denne artikel har tænkt – aha, det er det, der menes med fx skizoid personlighed! Omvendt gælder det for mere forskningsorienterede typer som mig selv, at (film)kunst tjener som en god påmindelse om, at der bag det enkelte menneskes personlighed altid gemmer sig tragedie, komedie og en helt unik fortælling. Det er fascinerende, og det uanset om det opleves på tv eller ej.

Foto: "Zelig"/Orion Pictures Corporation/ Kerry Hayes

Personlighedsforstyrrelse	Filmtitler
Paranoide	The Caine Mutiny (1954)
Skizoide	The Accidental Tourist (1988)
Skizotypisk	Taxi Driver (1976)
Borderline	Play Misty For Me (1971) Raging Bull (1980) Frances (1982) After Hours (1985) Betty Blue (1986) Fatal Attraction (1987) Lethal Weapon (1987) Basic Instinct (1992) Girl Interrupted (2000) Prozac Nation (2001)
Antisocial	A Clockwork Orange (1971) Silence of the Lambs (1991) Kalifornia (1993) Monster (2003)
Narcissistisk	American Gigolo (1980) To Die For (1995)
Histrionisk	Anywhere But Here (1999)
Ængstelig, evasiv	Zelig (1983)
Dependent	Sophie's Choice (1982)
Tvangspræget	What about Bob (1991) As Good As It Gets (1997)